

Els reptes de l'atenció psicosocial – Respostes de present i de futur

Taula 3.1
L'abordatge psicosocial en l'envelliment
Les professions socials de la salut

Participants:

Eulàlia Cucurella, Associació Alzheimer Catalunya
Pepita Vergara, Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social
Mª Eulàlia Serra, Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya
Adela Boixadós, Col·legi Oficial de Sociòlegs i Politòlegs de Catalunya
Maite Sagristà, Col·legi Oficial d'Educadores i Educadors Socials

Adela Boixadós, Sociòloga, Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia de Catalunya

SOCIOLOGIA I ENVELLIMENT

L'objectiu d'aquesta ponència és doble. D'una banda afegir interrogants a la reflexió sobre l'envelliment i de l'altra, definir el paper del/de la sociòleg/a en l'abordatge interdisciplinari d'aquest fenomen. Els treballs sobre la dependència, l'envelliment satisfactori i el manteniment dels sistemes de pensions han estat els eixos de les polèmiques en els darrers anys. La importància d'aquestes qüestions és indiscutible, però el debat sobre l'envelliment ha d'abastar altres processos. L'arribada a la vellesa de generacions amb gran nombre d'efectius representa per a molts estudiosos una revolució de conseqüències comparables a d'altres grans canvis històrics. Aquesta nova revolució ja s'ha iniciat i està modificant entre d'altres institucions com la família, la relació entre els gèneres, les relacions intergeneracionals o els cicles de vida.

Les modificacions més visibles en l'estructura familiar consisteixen en la seva verticalització, cosa que vol dir menys individus per generació i més generacions coexistent. Aquesta transformació s'està produint simultàniament al procés d'individualització esdevingut a les societats avançades. En aquest canvi es prioritza el projecte personal per damunt dels tradicionals lligams i rols familiars. La relació entre els gèneres s'està modificant i per tant el « viure per als altres » de moltes dones esdevé cosa del passat. La reorganització de les solidaritats familiars es farà amb aquest pressupòsit. Les relacions entre les generacions no es limita al manteniment del sistema de pensions hi ha d'altres transferències que el nou escenari modificarà obligatòriament. La generalització de l'escolarització i dels sistemes de pensions va dividir la biografia dels individus en tres fases ben establertes: una primera fase d'aprenentatge, una etapa central de producció i reproducció i una tercera que s'iniciava amb la sortida del mercat de treball. Aquest esquema ja s'ha desdibuixat. Les jubilacions anticipades han modificat el panorama d'aquesta tercera etapa del cicle vital. Allò que havia de ser un mecanisme per facilitar l'accés al mercat de treball del més joves, s'ha convertit en una descapitalització en experiència i coneixements per a les empreses i la societat i en un mecanisme d'exclusió per a molts individus. Quina és l'alternativa?. L'envelliment de les societats avançades està accelerant els moviments migratoris. La sortida massiva d'individus joves envelleix els països d'origen.

Com veiem doncs, el repte de l'envelliment no s'atura en proporcionar assistència a les persones dependents ni en millorar la participació i les oportunitats de la gent gran. Calen respostes a multitud d'interrogants encetats per aquesta revolució.

Quin és el paper dels sociòlegs en aquest context?. El sociòleg disposa de les eines teòriques i metodològiques necessàries per a l'estudi, coneixement i comprensió de l'acció humana i les institucions socials. Aquestes competències són indispensables a l'hora d'analitzar, avaluar, preveure, planificar i dissenyar intervencions i polítiques. La sociologia de la vellesa, en concret, estudia la construcció social d'aquesta etapa de la vida i de les seves representacions socials. També s'interroga sobre aquest grup d'edat pel que fa a les seves característiques, especificitat, heterogeneïtat. En relació a l'envelliment individual, la sociologia estudia les transformacions de les relacions amb el món a mesura que l'edat avança i fins a la mort. Els àmbits de convergència amb altres abordatges no es limiten a l'elaboració conceptual. En la recerca, la formació, la implementació i desenvolupament de processos de qualitat, la construcció d'indicadors, les reestructuracions organitzatives són, entre d'altres, tasques on el bagatge teòric i metodològic de la sociologia és de gran utilitat. Sobre aquestes bases es fonamenta la nostra capacitat d'intercanvi interdisciplinari amb totes aquelles professions que intervenen en el camp de la gerontologia, en un procés que només pot ser enriquidor.

Maria Eulàlia Serra, Psicòloga, Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya

ENVELLIMENT I PSICOLOGIA

- ☺ La vellesa com una etapa més, la darrera, del cicle de la vida de la persona.
- ☺ La vellesa no és sinònim de malaltia.
- ☺ La vellesa com totes les etapes de la vida suposa pèrdues però també guanys.
- ☺ Actualment la intervenció del psicòleg/psicòloga en l'àmbit de la gerontologia, es concreta, en gran mesura, en la cobertura de necessitats. Se centra en una intervenció des del que s'ha perdut.
- ☺ Es podria actuar abans de la possible pèrdua?
- ☺ La intervenció del psicòleg/psicòloga des de la prevenció.
 - Prevenció: promoció de la salut (biològica, espiritual, psicològica, social).
 - Prevenció: "transformació" del concepte negatiu de vellesa cap a una vellesa possibilitadora, de creixement per a la persona.
 - Prevenció: "sensibilització" de la societat cap a una imatge positiva de fer-se gran.
- ☺ Col·laboració, participació i coordinació entre els diversos àmbits i nivells d'actuació.

Pepita Vergara, Treballadora Social, Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya

UNA MIRADA DES DEL TREBALL SOCIAL

Tot envelliment té una part subjectiva. Com la persona el visqui, tindrà a veure amb la seva història vital, les malalties, l'entorn en el que ha viscut i la situació en la que es troba. I és des d'aquesta mirada, que enfoquem part de l'abordatge psicosocial, que haurà de ser diferent segons la persona i la seva situació.

Des de la vessant del Treball Social, l'abordatge s'ha de fer des dels Serveis Socials d'Atenció Primària, ja que són el primer esglaó, la porta d'entrada al sistema de serveis socials, la més propera al ciutadà, on el/la treballador/a social és la peça clau.

El/la treballador/a social, per tal de poder fer una anàlisi i avaluar quina és la necessitat sentida per la persona gran (i les persones del seu entorn) i quina és la necessitat objectiva ha de conèixer la situació de forma global.

Per poder fer aquesta tasca, el/la treballador/a social necessita eines i recursos.

Una de les eines que el/la treballador/a social necessita és el temps. Temps per escoltar a les persones i als diferents membres implicats, temps per traslladar-se al seu domicili, conèixer el seu entorn, realitzar el diagnòstic social, analitzar la situació i elaborar un pla d'acció individualitzat d'acord amb els altres professionals de l'equip.

Els/les treballadors/es socials hem de treballar des de la responsabilitat i el compromís.

Aquest abordatge és inherent a la gestió de recursos, alguns tan rellevants com el servei d'atenció domiciliària.

L'assistència domiciliària pot considerar-se el Servei que més que cap altre és alternatiu a l'internament, perquè, mobilitzant els diferents serveis, pot oferir a la persona gran una bona protecció.

De vegades, la falta de coneixement de recursos i la dificultat per disposar d'alguns serveis d'atenció a domicili i altres recursos de proximitat, fa que el recurs final –malgrat no sigui el més adient– sigui el de residència.

Un aspecte molt important en l'abordatge psicosocial és vetllar i promoure els drets de les persones grans. Si no podem fer un treball individualitzat... estem violant els seus drets... El dret a la informació... el dret a l'autonomia, el dret a poder decidir per elles mateixes...

Les persones no sempre inicien el seu recorregut social als Serveis d'Atenció Primària. L'abordatge psicosocial s'haurà de fer des d'altres recursos ja siguin públics o privats, lucratius i no lucratius, serveis sanitaris, assistencials, socials, culturals... on es trobi la persona.

Però serà el/la treballador/a social d'Atenció Primària, el professional de referència, fent el seguiment en coordinació amb els altres professionals al llarg de la trajectòria "social" de la persona.

Una de les funcions més importants del/la Treballador/a social és la d'acompanyar a la persona en el seu àmbit de competència, ja sigui des dels Serveis d'Atenció primària com des de qualsevol altre recurs.

**1er Congrés de Professionals i Entitats
de Gerontologia i Geriatria
de Catalunya**

Un tema molt important en el Treball Social és la Coordinació, entre els professionals de l'equip i entre els diferents professionals dels recursos on adrecem les persones perquè no es trenqui aquest acompanyament.

**Maite Sagristà i González, Educadora Social, Col·legi d'Educadors i Educadores
Socials**

ABORDATGE DES DE L'EDUCACIÓ SOCIAL

Quan ens plantegem l'abordatge psicosocial en l'envelliment, no podem deixar de banda la intervenció sòcioeducativa que s'emmarca en les necessitats humanes de creixement personal i desenvolupament social.

És la intervenció en els espais de vida de les persones grans, on cal ressaltar la imprescindible complementarietat que ha d'existir entre l'abordatge psicològic i social, que es fa possible des dels diferents rols professionals. Per tant, podem afirmar que entenem dit abordatge com un procés interdisciplinar que es fonamenta en una metodologia basada en el treball en equip.

La intervenció sòcioeducativa, que potencia la reestructuració de la vida quotidiana, ha de tenir en compte diverses variables per poder plantejar una acció que assoleixi uns objectis fixats; s'ha de partir de la realitat individual i de com s'expressa dita realitat, cal establir uns paràmetres d'autonomia personal que caldrà objectivar per tal de donar sentit i significat a la proposta d'intervenció, es fa necessari conèixer el mapa de comportaments personals vinculant-los als costums, al marc cultural i a la història de vida de cada persona.

La observació i posterior anàlisi de dites variables, ens conduiran a definir els objectius, que es podran dur a terme sempre i quan tinguem en compte la participació de la persona en els processos col·lectius, en el si de l'entorn que ha d'estimular-lo a seguir sent part de la societat. La intervenció ha de ser treballada des del respecte.

La participació ha de ser voluntària, sempre significativa i tal com diu en Quico Mañós, idiosincràtica, per tal que cada persona gran participi des dels seus valors a partir d'una relació que sigui responsable i que comporti un compromís d'integració social basat en la capacitat de decidir.

L'educador/a ha d'estimular, motivar, facilitar, donar recursos, generant processos d'interiorització, de sentiment, que ajudin a la persona a adaptar-se a noves situacions, a acceptar les pèrdues i, a integrar-se en el propi projecte vital, trobant sentit en les seves experiències.

Les estratègies proposades generen tot un seguit d'accions que cal fer. Però aquest fer ha d'estar lligat a un ser com a equip i s'ha de fonamentar en les premisses següents:

1. FER. Però no fer per fer, sinó estimular seguint uns objectius específics, concrets, avaluable, relacionats amb les necessitats, interessos i desitjos de cada persona.
2. FER FOCALITZADAMENT. Es necessari avaluar per conèixer i conèixer per intervenir, conèixer les capacitats i potencialitats de la persona gran així com els seus límits, ens permetrà focalitzar en la intervenció des de l'estímul d'aquelles potencialitats personals.
3. FER SIGNIFICATIVAMENT. Significa conèixer i tenir en compte l'experiència personal de cada un, la seva història de vida, afeccions, costums, els aspectes culturals o educatius, el nivell d'instrucció. Ens haurem de preguntar sovint si la persona gran ha perdut les habilitats i els hàbits o si mai els ha adquirit. De vegades ens plantegem processos de rehabilitació quan ni tant sols ha hagut habilitació d'inici.

4. FER AMB UTILITAT. Des de l'acció la persona ha de sentir-se útil, la seva aportació ha de servir per quelcom, no s'ha de mantenir a la persona només ocupada, i entretinguda. La utilitat dona sentit a allò que fem en la quotidianeïtat.
5. FER PER SENTIR. La persona necessita sentir-se reconeguda des de l'existència. El fer genera respostes externes, de la família, dels professionals. Però també genera respostes internes, aquestes poden ser de reconeixement positiu o de reprovació. Aquest reconeixement, intrínsec o extrínsec, afavorirà el desitj de la persona a seguir avançant en el seu propi procés, la motivarà per aconseguir reconstruir el seu mapa existencial. El fer per sentir genera ganes de viure i per tant, vida.
6. FER PER ADONAR-SE. Es fonamenta en la presa de consciència i l'autoconeixement. Per poder avançar en el procés vital, es necessari que la persona es responsabilitzi del seu propi procés. Aquest procés d'adonar-se ha de ser "tingut en compte" per tots els que participen en la intervenció.

Situades aquestes premisses, cal delimitar les responsabilitats de cada membre de l'equip pel que fa a la intervenció proposada o pla d'acció. És molt important decidir qui es responsabilitza de dur a terme cada acció, quan es realitzarà, on es farà, i així allunyarem el perill de que l'acció educativa quedi sense fer-se.

Tota relació socioeducativa ha de ser responsable i serà a través d'aquesta responsabilitat que farem prevaler com a protagonista a la persona gran i el seu entorn.